

Національна
академія наук України

Інститут
української археології та джерелознавства
імені М.С.Грушевського

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

ТВОРИ у 50 томах

Видавнича рада:

Борис ПАТОН – голова
Любомир ВИНАР • Іван ДРАЧ • Аркадій ЖУКОВСЬКИЙ
Іван КУРАС • Володимир ЛИТВИН • Олексій ОНИЩЕНКО
Омелян ПРЦАК • Френк СИСИН • Ярослав ЯЦКІВ

Головна редакційна колегія:

Павло СОХАНЬ – головний редактор
Ярослав ДАШКЕВИЧ – заст. головного редактора
Ігор ГИРИЧ – відповідальний секретар
Геннадій БОРЯК • Віктор БРЕХУНЕНКО • Іван БУТИЧ
Сергій БЛОКІНЬ • Василь ДАНИЛЕНКО • Микола ЖУЛИНСЬКИЙ
Олександр КУЧЕРУК • Олександр МАВРІН • Ігор МЕЛЬНИК
Надія МИРОНЕЦЬ • Юрій МИЦІК • Всеволод НАУЛКО
Руслан ПИРІГ • Валерій СМОЛІЙ • Ольга ТОДІЙЧУК
Василь УЛЬЯНОВСЬКИЙ • Ярослав ФЕДУРУК

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

Том 1

Серія
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТВОРИ
1894–1907

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

ЛЬВІВ
ВИДАВНИЦТВО
«СВІТ»
2002

ББК 63.3 (4 УКР)
Г91

*Видано за підтримки Президента України
на замовлення Державного комітету інформаційної
політики, телебачення та радіомовлення України
за Національною програмою випуску
суспільно необхідних видань*

*Затверджено Вченою радою
Інституту української археології та джерелознавства
імені М.С.Грушевського НАН України*

Редколегія тому 1:

Павло СОХАНЬ (головний редактор, д-р іст. наук, професор, чл.-кор. НАН України)
Ігор ГИРИЧ (відповідальний секретар, канд. іст. наук)
Ольга ТОДІЙЧУК (канд. іст. наук)

Пояснення слів, мовна редакція текстів М.Грушевського – Олександр РИБАЛКО
Переклад з російської статей зі збірника
«Освобождение России и украинский вопрос» – Іван СВАРНИК
Переклад висловів з латинської, грецької,
польської, німецької, французької – Мирослав ТРОФИМУК

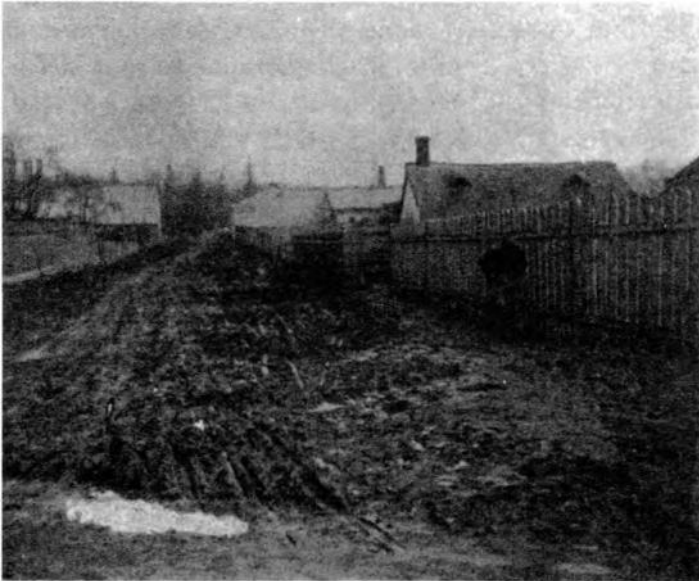
Видавництво "Світ"
<http://svit.gov.ua/>

ISBN 966-603-223-6
ISBN 966-603-224-4 (т.1)

© Інститут української археології
та джерелознавства імені М.С.Грушевського
НАН України, 2002
© Видавництво «Світ», дизайн
та художнє оформлення, 2002

УЛИЦЯ ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ

В II книжці "Літературно-наукового вістника" за сей рік була подана звістка, що львівський магістрат не згодився на прохання Наукового товариства імені Шевченка, аби площу перед домом Товариства названо площею Тараса Шевченка і зарезервовано для пам'ятника Шевченку; подане було тоді *in extenso* й відповідь магістрату в сій справі. В сій відповіді магістрат аргументує свою відмову тим, що Львівська рада міська "почтила вже пам'ять того поета" улицею його імені, а проєктована площа не надається до поставлення пам'ятника. Щодо остатнього скажу тільки, що люди безсторонні, іншої національності, дуже дивувалися, чуючи, що магістрат признав згадану площу нездатною для пам'ятника; щодо першого, то з нього

Улиця Шевченка у Львові (фотографована від ул. Зеленої).

видно, що магістрат, очевидно, не припускає можливості, аби попри улицу Шевченка щось інше у Львові могло бути назване його іменем (хоч, зрештою, існують у Львові площі й улицы того самого імені — напр., імені Фредра). Отже, Шевченко засуджений назавсіди задовольнятися у Львові тою улицею, котрою тому кілька років міська рада великодушно "почтила" його пам'ять. Не знаю, чи ті *ojcowie miasta*, що називали сю улицу, і ті, що тепер на підставі існування такої улицы відмовляли Товариству в справі площі Шевченка, знали, як виглядає та улица, котрою вони нагородили "пам'ять

того поета". Знаю тільки, що багато навіть із львівських русинів, не кажучи про замісцевих, не мали нагоди бачити її. Се не диво: "улиця Шевченка" лежить на краю міста, властиво за містом, на т.зв. Погулянці. Се заулок, що лучить ул. Кохановського з ул. Зеленою й поза своєю урядовою назвою улиці Шевченка далеко більше звісний під назвою *ulicy Błotnej*; ся назва належить йому по всякій справедливості: мокрими часами ся "улиця" стає одним невилазним багном, котре перейти майже неможливо. Зрештою, з долученої фотографії можна собі виробити суд, як гарно виглядає наша улиця Шевченка. Розуміється, дивлячися на неї тяжко подумати, що сей смітник, невимощений, обгороджений парканами, з кількома малими домками лежить в столичнім місті Львові, а не в яким малім містечку; про се може нагадувати тільки велика таблиця, прибита до стіни одного з домків, з написсю (польською, розуміється) "*Ulica Szewczenki*".

Так, улиця Шевченка, нашої слави, нашого найбільшого поета. Тепер, коли львівські русини й нерусини, не задаючи собі проходу на Погулянку, можуть виробити собі гадку, як виглядає ся улиця, позволимо собі запитати: як, на їх гадку, чи факт названня такого смітника іменем Шевченка в столиці Галицької Русі мусить уважатися пошаною пам'яті Шевченка, чи може, зневагою? Чи львівським русинам не належало б звернутися до львівського магістрату з покірним прошенням, аби зробив кінець з таким поневірянням імені Шевченка? Може б удалося у б л а г а т и (бо упімнутися в самім магістраті за сим нема кому) львівський магістрат, аби бодай зняв се дороге нам ім'я з того смітника, здер ту таблицю з іменем Шевченка з нужденної хатини, на котрій її прибито, і великодушно пожертвував сю таблицю до музею Наукового товариства імені Шевченка

pro aeterna rei memoria.

Улиця Шевченка у Львові

Вперше надруковано у журналі: ЛНВ. — 1900. — Т. X. — С. 200–202. Підпис: М.Грушевський. Авторський рукопис (чернетка) зберігається в ЦДІА України в м.Києві (Ф. 1235. — Оп. 1. — Спр. 225. — Арк. 9–11).

in extenso (лат.) — повністю, без скорочень
ojcowie miasta (пол.) — батьки міста
ulicy Błotnej (пол.) — вулиці Болотної
ulica Szewczenki (пол.) — вулиця Шевченка
pro aeterna rei memoria (лат.) — на вічну пам'ять

Друга руська артистична вистава у Львові

Вперше надруковано у журналі: ЛНВ. — 1900. — Т. XII. — Кн. X. — С. 50–54. Підпис: М.Грушевський. Авторський рукопис зберігається в ЦДІА України в м.Києві (Ф. 1235. — Оп. 1. — Спр. 209. — Арк. 21–29-зв.).

viribus unitis (лат.) — спільними зусиллями
iurii (фр.) — журі

На порозі століття (Присвячено перемиській українсько-руській громаді)

Вперше надруковано у журналі: ЛНВ. — 1901. — Т. XIII. — С. 77–87.

πάντων μέτρον ἀνθρώπος (гр.) — людина — міра всього
in statu nascendi (лат.) — у стані народження/на стадії народження
 [а з нею й українська] *gente* (лат.) — [а з нею й українська] родом (з походження)

sit venia verbo (лат.) — вибачайте на слові
οὐδενὸς ἤττων (гр.) — ніхто не гірший

Лист проф. Грушевського до декана Твардовського

“Лист проф. Грушевського до декана Твардовського зараз по інциденті з дня 11 с[ього] м[ісяця]”, а також “*Votum separatum* проф. Грушевського проти вище поданої верифікації протоколу із засідання з дня 16 липня” вперше надруковано в львівській газеті: Діло. — 1901. — Ч. 260 і 261. — С. 2 в замітці під назвою “Як то було”. Поданий нижче текст газетної замітки прояснює, що спричинило появу листа і вміщеного слідом за ним “*Votum separatum...*”

“Як то було”

Від декана філософічного віділу університету Львівського одержуємо ось таке письмо:

“На основі припоручення віділу філософічного ц[ісарсько]-к[оролівського] університету у Львові прошу Поважану Редакцію помістити слідуєче пояснення:

В описах подій, що відбулися у Львівським університеті д[ня] 19 листопада, піднесли часописі руські і польські між причинами, що причинились до подраз-

ЗМІСТ

ВІД РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ	5
ВІД ВИДАВНИЦТВА	12
<i>Павло Сохань</i> . ТВОРЧА СПАДЩИНА М.С.ГРУШЕВСЬКОГО І СУЧАСНІСТЬ	14
<i>Ігор Гирич</i> . ПОЛІТИЧНА ПУБЛІЦИСТИКА МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО	47
Розділ I. ІСТОРИОСОФСЬКІ СТАТТІ	63
Вступний виклад з давньої історії Русі, виголошений у Львівському університеті 30 вересня 1894 р.	65
Звичайна схема "руської" історії й справа раціонального укладу історії східного слов'янства	75
Спірні питання староруської етнографії	83
Етнографічні категорії й культурно-археологічні типи в сучасних студіях Східної Європи	100
Розділ II. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ І КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ СТАТТІ	109
Українсько-руське літературне відродження в історичнім розвії українсько-руського народу	111
Як мене спроваджено до Львова (Лист до хв[альної] редакції "Діла") ---	117
Нова "пря" про українсько-руську книжну мову	123
Листи з-над Полтви:	129
<i>Лист перший</i>	129
<i>Лист другий</i>	142
<i>Лист третій</i>	161
Наукове товариство імені Шевченка	188
Улиця Шевченка у Львові	202
Друга руська артистична вистава у Львові	204
На порозі століття (Присвячено перемиській українсько-руській громаді) ---	208
Лист проф. Грушевського до декана Твардовського	217
В справі музею при Науковім товаристві ім. Шевченка	220
Друга вистава образів Ів[ана] Труша	223
Олександр Кониський. 18(30)/VIII 1836–29/XI (11/XII) 1900 ---	227
В справі "Академічного дому"	234
250 літ	236

Що зробити з "Академічним фондом"?	241
Гуцульська вистава	244
Українсько-руські наукові курси	246
Безглузда національна політика Росії	256
Що ж далі? (В справі руських гімназій)	258
В справі руських шкіл і руського театру	262
Меморіал Петербурзької академії в справі свободи української мови в Росії	270
Не даймося!	274
Академічний дім	277
Українські кафедри	279
Ювілей Вол[одимира] Антоновича	281
До наших читачів в Галичині	282
З біжучої хвилі	284

Розділ III. ЗБІРНИК СТАТЕЙ "З БІЖУЧОЇ ХВИЛІ. СТАТТІ

Й ЗАМІТКИ НА ТЕМИ ДНЯ 1905–1906 років"	289
[Передмова]	291
Українство і питання дня в Росії	293
Конституційне питання і українство в Росії	301
На руїнах	313
Дорогою віків	321
Перші кроки	323
"Самоотверженні малороссиян"	329
Польсько-українські мотиви	335
Новий кордон	344
У українських послів російської Думи	348
З Державної Думи. З вражінь і помічень	353
Дума і національне питання	359
Аграрне питання	364
Після Думи	369
Перша річниця російської конституції	373
Галичина і Україна	376

Розділ IV. ЗБІРНИК СТАТЕЙ "ВИЗВОЛЕННЯ РОСІЇ

І УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ"	383
Передмова	385
Проти течії	389
"Наступного дня"	393
Рух політичної і суспільної української думки в XIX столітті	397
Єдність чи розпад [Росії]?	405
Національне питання й автономія	413
Про зрілість і незрілість	421

Наші вимоги	425
Фрази і факти	429
Рівною мірою	434
На злобу дня	436
Неймовірно	438
Ганебній пам'яті!..	441
Український П'ємонт	444
Питання дня (Аграрні перспективи)	448
Національні моменти в аграрному питанні	453
Кінець гетто!	456
Справа українських катедр і наші наукові потреби	458
Із польсько-українських стосунків Галичини (Кілька ілюстрацій до питання: автономія обласна чи національно-територіальна)	485
Розбурхане муравлисько	528
За український маслак (В справі Холмщини)	536
КОМЕНТАРІ	545
ПОЯСНЕННЯ СЛІВ	574
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	580